

**Міжнародна наукова конференція Національної бібліотеки України імені
В. І. Вернадського «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у
міжнародний бібліотечний простір» (2024)**

**Семінар «Українська юдаїка: історія збереження та вивчення бібліотечних,
архівних, музейних фондів і пам'яток України»**

Хамрай Олексій Олександрович,

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1343-5460>,

доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач,
відділ Близького і Середнього Сходу,

Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського,

Національна академія наук України,

Київ, Україна

e-mail: Akhamray@yahoo.com

УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ ЄВРЕЙСЬКИХ МОВ

Автор розглядає перспективи застосування УДК у класифікації єврейських мов і дотичної до них літератури з юдаїки й робить висновки про можливість і доцільність залучення до бібліографічної класифікації єврейських мов критеріїв, зовнішніх щодо мовознавства, у разі виникнення такої необхідності.

Ключові слова: універсальна десяткова класифікація, юдаїка, єврейські мови, іврит.

З появою великих бібліотек виникла й потреба в універсальній класифікації літератури, але особливо гостро ця потреба почала відчуватися з розвитком інформаційних технологій, адже бібліотеки дедалі більше використовують різноманітні системи бібліографічної класифікації літератури, як спеціальні, так і універсальні. Зокрема, останні застосовуються у систематизації та каталогізації великих, у тому числі й наукових, зібрань, а також при створенні наукометричних баз та у видавничій діяльності.

У пропонованому дослідженні ми продовжуємо тему класифікації літератури, присвяченій розвідкам у сфері юдаїки, але приділяємо більшу увагу практичному боку питання, зокрема, мовним аспектам досліджень і класифікації мов відповідних текстів.

Як відомо, у мовознавстві існує низка класифікацій мов. Основними з них є три: ареальна (географічна), генеалогічна, й типологічна.

Універсальна десяткова класифікація (УДК), що станом на сьогодні є стандартною для бібліографічного опису в Україні, містить підклас 81 – «лінгвістика, мовознавство, мови», у межах якого присутні коди, достатні для класифікації літератури, присвяченої як загальним питанням мовознавства, структурі й характеристикам мов світу, так і конкретним мовам, якими написані класичні юдейські тексти, а також мовам, що формувалися й побутували у різних юдейських громадах. Спільна риса цих мов полягає у тому, що вони використовувались, принаймні на етапі свого формування й побутування, у тому числі і як засіб повсякденного спілкування між членами юдейських громад, тобто мали розмовну форму, через що їх коректно класифікувати як єврейські мови. Зрозуміло, що з формальної точки зору вони є близькими до піджинів, що відображено у відповідних кодах УДК: 811.112.28 – їдиш (юдейсько-німецька), 811.113.8 – юдейсько-італійська, 811.134.8 – ладино (юдейсько-іспанська), 811.222.18 юдейсько-перська, 811.411.218 – юдейсько-арабська тощо. Тут варто зазначити, що для повноцінного використання окремі індекси потребують подальшої деталізації та уточнення. Так, наприклад, останній з нижче наведених індексів може класифікувати як юдейсько-арабську, так і будь-який піджин на основі арабської мови.

Разом із тим єврейські мови здебільшого відрізняються від інших мов і діалектів завдяки наявності юдейського компонента. Тому, вочевидь, шляхом поєднання з відповідним індексом єврейські мови можна класифікувати цілком однозначно. Утім, цей підхід вимагав би ускладнення класифікації, що може призводити до виникнення додаткової неоднозначності, тому ми вважаємо, що

цього варто уникати шляхом подальшої деталізації з урахуванням конкретного контексту.

У свою чергу тексти досліджень, присвячених конкретним єврейським мовам, окрім , хіба що мови іврит певних періодів, збираються під кодами відповідних мовних сімей і груп, до яких належать мови тих спільнот, серед представників яких формувалися юдейські громади й відповідні мовні колективи.

Системи бібліотечно-бібліографічної класифікації мов як правило використовують принципи поділу мов, сформовані у межах генеалогічної та ареальної типологій. Так, зокрема, мову іврит відносять до семітської сім'ї мов – термін, що використовується у генеалогічній класифікації, але безпосередньо іврит входить до північно-західної гілки, яка разом із іншими семітськими мовами є частиною афразійської макросім'ї мов. Як бачимо, тут разом із генеалогічним терміном «семітська» тобто така, що має стосунок до Сима, (Шема) – легендарного предка семітомовних народів, – використовуються географічні терміни, запозичені з ареальної типології.

Сучасний іврит без сумніву коректно класифікувати як єврейську мову. З іншого боку, далеко не усі варіанти мови іврит коректно визначати саме так, особливо з огляду на те, що, хоча цей термін правомірно цілком однозначно вживати щодо сучасного івриту, навряд чи було би коректно аналогічним чином класифікувати, наприклад, середньовічний іврит, адже у добу Середньовіччя він не вживався як розмовна мова. Разом із тим численні єврейські мови не є семітськими й повинні класифікуватися у межах відповідних мовних сімей та груп (наприклад, індоевропейської, тюркської і т. д.).

Щодо івриту, у межах УДК відповідна література збирається у 811.4 – афразійські, ніло-сахарські, конго-кордофанські, койсанські мови. Подальша деталізація виокремлює підкласи 811.41 – афразійські мови, 811.411 – семітські мови і, власне, код 811.411.16 для гебрайської (єврейської) мови. Тут у дужках наводиться назва як самої мови, так і її варіантів, що зустрічаються у таблицях УДК.

Як можна побачити, для класифікації семітських мов, зокрема, івриту, УДК використовує елементи не лише підходів, перерахованих вище, але й узагалі виходить за межі лінгвістичного підходу до класифікації мов – зокрема, немає серйозних лінгвістичних підстав для об'єднання у межах одного підкласу таких мов, як, наприклад, афразійські та конго-кордофанські мови.

Окрім цього, така класифікація не враховує багатьох параметрів, важливих з лінгвістичної точки зору, наприклад, поділу семітських мов на східні та південно- чи північно-західні, арамейські та ханаанські тощо.

Вочевидь вищеназвані параметри не є настільки важливими для бібліотечної справи, аби включати їх до бібліографічної класифікації, тому УДК їх часто ігнорує, що дозволяє дійти висновку про можливість адекватної бібліографічної класифікації єврейських мов із залученням окремих критеріїв, зовнішніх щодо мовознавства.

Oleksiy Khamray,

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1343-5460>,

Doctor of Philology, Senior Research Associate, Head,

Near and Middle East Department,

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies,

National Academy of Sciences of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

e-mail: Akhamray@yahoo.com

UNIVERSAL DECIMAL CLASSIFICATION OF JEWISH LANGUAGES

The author examines the prospects for the use of the UDC in the classification of the Jewish languages as well as related literature in the sphere of Jewish studies and comes to the conclusion about the possibility and advisability of involving the extralinguistic criteria into the bibliographic classification of Jewish languages if necessary.

Keywords: universal decimal classification, Jewish studies, Jewish languages, Hebrew.